

Lucy Freeman

Primere prevzemamo povsod po svetu. Zelo težko bi izpostavila kako državo ali skupino držav, kjer se razmere na področju medijske svobode niso poslabšale. Pritiskov je veliko in za nas je še zlasti šokantno hitro poslabšanje stanja za neodvisne in svobodne medije v evropskem prostoru.

Novinarji se na nas obrnejo takrat, ko so sodno preganjani. Vlade in posamezniki uporabljajo različne zakone, s katerimi poskušajo utišati novinarje. Vplivne posameznike zmotijo zelo podobne novinarske zgodbe: o korupciji, o zlorabi položaja in pomanjkanju odgovornosti, včasih je dovolj že pokrivanje proračuna. Pogosti so tudi primeri, ko so novinarji pisali o kršenju človekovih pravic, spolnih in reproduktivnih pravicah ... Takšne teme so nekakšni strelovski, v katere udari največ poskusov pritiska na delo novinarjev.

Posamezni primeri so zelo odvisni od države. V nekaterih državah še vedno poznajo kaznivo dejanje razžalitve. Tudi v Evropi je še nekaj takšnih držav, denimo Italija. Drugi trend je – veliko takih primerov vidimo v Rusiji – sprejemanje specifične medijske regulacije in kaznovanje medijev, ki da ne spoštujejo zakonov. Takšnim medijem potem prepovedo izhajanje, jih kazensko ali civilno preganjajo ... Zelo pogosta so tudi civilne tožbe zaradi razžalitve. V teh primerih vidimo zelo velike odškodninske tožbe, ki lahko onemogočijo medijsko organizacijo. V Makedoniji so sicer odpravili kaznivo dejanje razžalitve, ampak so tudi civilne tožbe zaradi razžalitve čisto nevzdržne.

V nekaterih bolj skrajnih državah, denimo v Turčiji ali Azerbajdžanu, novinarje obtožijo zaradi terorizma, grožnje nacionalni varnosti ali domnevnega sodelovanja pri državnem udaru ter jih za pridržijo ali zaprejo. To so zelo resne tožbe. V Azerbajdžanu novinarje tožijo zaradi kaznivega dejanja razžalitve ali širjenja lažnih novic, pri čemer jim lahko zaradi razžalitve grozi tudi deset let zapora. To je zelo represiven režim. V priporu pa so pogosto deležni mučenja in okrutnega ravnanja.

Na Madžarskem in v nekaterih drugih državah omejujejo prostor za civilnodružbene organizacije, kar vpliva tudi na medije. Proti njim uporabljajo različne omejitve, tudi zakone o tujih agentih in vohunjenju, ustanavljajo lažne medijske organizacije ... Neodvisno novinarstvo je neločljivo povezano z obveščeno javnostjo in zdravo civilno družbo. Zato pritiski na civilno družbo pomenijo tudi pritiske na medije in novinarstvo.

Tožbe posameznih novinarjev bodo vse pogostejše, prav tako bo vse več finančnega pritiska na medijske in založniške hiše. Te imajo vse manj zaposlenih novinarjev, odpuščajo dopisnike in namesto njih najemajo svobodnjake. Zanje pa predvidijo zelo malo podpore, če pride do tožb. Ne krijejo jim pravnih stroškov, ne ponudijo jim pravne pomoči, prav tako ne poskrbijo za njihovo fizično varnost in urjenje za delo v nevarnih razmerah – na protestih, v konfliktih ... Takšne pomoči je vse manj.

David Kaplan

Smo v nekakšni oboroževalni tekmi. Nikoli nismo imeli boljše možnosti distribucije vsebin in dostopa do informacij. Bolje lahko komuniciramo, si izmenjujemo podatke in informacije. V tem smislu ni novinarjem še nikoli šlo tako dobro. Po drugi strani pa nismo še nikoli doživljali tako hudih pritiskov. Kakovostno resno novinarstvo in neodvisni mediji so povsod po svetu tarče napadov. Takšne intenzivnosti ne pomnimo od hladne vojne. Na nek način je stanje danes še hujše, saj imajo vlade in korporacije na voljo številna digitalna orodja, s katerimi lahko vohunijo, nadlegujejo in ustrahujejo novinarje, ki poskušajo samo povedati resnico ter obveščati bralce in poslušalce.

Napadajo nas avtoritarne vlade, ampak tudi demokratične vlade kažejo vse več avtoritarnih teženj, kar nas zelo skrbi. Poskušajo vplivati na delovanje in poročanje medijev. S sodelavci vsako jutro preverimo, kakšne so razmere za preiskovalne novinarje po svetu in poročila so precej depresivna: tožbe, fizične grožnje, tožbe. Na stotine novinarjev je v zaporu. Hudo je v Turčiji in na Kitajskem. Nimamo podpore naših nadrejenih, ki so pogosto del problema. Še zlasti v medijih, ki so v lasti oligarhov – koruptivnih posameznikov, ki so pogosto blizu vladajočim politikom. Nimamo dovolj denarja in znanja ...

Toda na drugi strani nismo še nikoli spremljali toliko preiskovalnih novinarjev, ki bi po vsem svetu bolje opravljali svoje delo – kljub vsem oviram, ki jih morajo premagovati. Naše enote se krepijo. To pa zato, ker je veliko potrebe po njihovem delu. Ljudje hočejo vedeti, kaj se dogaja v njihovi družbi: kako je porabljen javni denar, kdo in kako odloča o njihovi usodi ... Ta potreba je vse močnejša, zato se krepi tudi preiskovalno novinarstvo. Ki je na pravi strani zgodovine.

Nova kultura deljenja in sodelovanja pomaga novinarstvu na različnih ravneh. Slabi fantje so se že zdavnaj internacionalizirali. Imajo dovolj denarja in sredstev, da lahko z nekaj kliki premikajo ljudi, blago in finance kamor koli po svetu. Dobri fantje niso tako dobro povezani, premalo se pogovarjajo med sabo. ICIJ je združil velike skupine poročevalcev, včasih celo po 400 novinarjev iz več kot sto medijskih organizacij, ki so sodelovali pri Panamskih dokumentih in Paradise dokumentih. Podobnih projektov je veliko, večjih in manjših, regionalnih in nacionalnih. To nam omogočajo komunikacijske tehnologije. Ljudi lahko povežemo z računalniškimi programi za skupinsko delo, telekomunikacije so poceni, bistveno lažje kot kdajkoli si lahko izmenjujemo dokumente in podatke. Vse to je zelo spremenilo naše delo.

Pomaga nam tudi varovati novinarske sodelavce. Če se naš kolega znajde v težavah, lahko zelo hitro prenesemo to sporočilo. Lahko mu ponudimo pomoč in uporabimo elektronske komunikacije za pritisk na države in njihove voditelje, ki vedo, da jih opazuje ves svet. To je zelo pozitivna sprememba. Stari lasi, ko so novinarji delali sami, so minili. Če nekdo v Sloveniji pere denar in ga pošilja preko Londona in Hong Konga, lahko povežemo slovenskega novinarja s tujimi kolegi, da jim pomagajo preiskati zgodbo.

Danes je veliko težje obdržati skrivnosti – tudi zato, ker lahko na pomnilniški ključek prenesete na tisoče dokumentov iz davčnih oaz in jih posredujete novinarjem. Boljša povezanost med novinarji je pomembna tudi zato, ker včasih ne morete objaviti zgodbe v vaši državi, lahko pa jo vaš medijski partner v sosednji državi. Takšne zgodbe je vse težje utišati. Preiskovalni novinarji bomo še naprej razkrivali goljufije, korupcijo in kazniva dejanja. Ljudje so siti takšnih početij in svet bo moral postati bolj odgovoren. Avtokrati in oligarhi, pazite se!